

Matthias Joseph Scheeben a česká katolická dogmatická teologie Obecný úvod a období 1861–1918*

Veronika Řeháková

Jméno kolínského profesora Matthiase Josepha Scheebena (1835–1888) má v evropské katolické systematické teologii již od druhé poloviny 19. století své neodmyslitelné místo a mnohé z jeho textů se až dodnes těší pozornosti a značné autoritě. Co se týká českých zemí, nejen že se sem autorovy německy psané spisy mohly snadněji dostat pro geografickou blízkost, ale zejména byla pro místní čtenářstvo běžná a samozřejmá znalost němčiny, což platilo bez výjimky do roku 1918. Právě konstatované však nemůže dostatečně a výstižně vysvětlit skutečnost, že **v českém prostředí od šedesátých let předminulého století až do dnešní doby lze nalézt odkazy na práce německého teologa a citace z jeho spisů ve více než stovce monografií a v podobném počtu článků na stránkách několika desítek nejrozličnějších periodik.**¹ Pro systematického teologa se zde nabízí hned několik otázek: *Jak rozšířená a jak hluboká byla znalost Scheebenova dogmatickoteologického díla v českých zemích v průběhu onoho jednoho a půl století? Jak jej hodnotili jednotlivci a jednotlivé generace česky píšících teologů a na jaká témata se soustředil jejich zájem?* Na tyto a s nimi související otázky se pokusí odpovědět předkládaná a na ni dvě navazující studie. Výsledky našeho bádání se totiž ukázaly být tak objemné, že jsme je nuceni rozdělit.

Nejprve objasníme důvody, základní pojmy a postup naší práce. Nutno zdůraznit, že půjde o vůbec první zmapování recepce Scheebenova teologického díla českou katolickou obcí a nebude tudíž možné hlouběji vyhodnocovat využití Scheebenových myšlenek v dílech našich autorů. V dalších částech studie se zaměříme na první období 1861–1918.

* Autorka dedikuje tuto studii svému učiteli a staršímu kolegovi prof. Ctiradovi V. Popšíilovi k jeho nadcházejícímu životnímu jubileu.

¹ Základní přehled v drtivé většině česky psaných textů, zahrnující také překlady cizojazyčné literatury, podává Národní knihovna ČR. Dostupné online: <https://kramerius5.nkp.cz/search?q=Scheeben>. Tento seznam jsme doplnili o další položky.

1. ZÁKLADNÍ PŘEDPOKLADY NAŠEHO ZKOUMÁNÍ

Naše nynější úsilí má své hluboké opodstatnění, neboť souvisí s **vědomým uchopováním vlastní identity české katolické teologie a následně také místní církve v Čechách a na Moravě**. Nevyhnutelně se zde setkává univerzalita, katolicita s jedinečností, partikulárností. Jinými slovy řečeno, nejsme katolíci „obecní“, nýbrž čeští, kteří mají předkládat evangelium vlastnímu lidu v jejich mateřském jazyce a způsobem jemu pochopitelným a pak tím nejlepším obohacovat světovou, univerzální církev.² Totéž by mělo platit i o předmětu této studie, tedy o prozkoumání vztahu české katolické teologie a Scheebenova myšlenkového odkazu. Stejně jako dílo německého profesora nepatří jen jeho národu, nýbrž je k dispozici ostatním místním církvím, tak i reflexe nad ním v českých zemích může být zpětně nabídnuta univerzální církvi. Primárně nám tedy půjde o objasnění recepce ze strany české katolické obce v minulosti a dnes, jeho jedinečné přetlumočení pro české čtenáře, čímž se dotýkáme tradice naší místní církve.

Nyní se zastavíme u pojmu **česká katolická teologie** a ukážeme, jak jej budeme aplikovat na předmět našeho zájmu. Vycházíme z pojetí Ctirada V. Pospíšila, který ji chápe jako teologickou reflexi křesťanů katolické konfese, kteří alespoň část svých děl publikují v češtině, ať už jsou zařazeni k místní církvi v českých zemích, anebo, např. kvůli nucenému exilu, právně příslušejí k jiné místní církvi.³ Zmíněné jazykové kritérium považujeme, na rozdíl od geografického měřítka Vojtěcha Novotného,⁴ za určující, neboť pak by pojem zahrnoval vedle české i německou a latinskou tvorbu zde žijících autorů. Současně zdůrazňujeme, že do naší studie zařadíme případné cizojazyčné dílo jinak česky píšícího autora. O české teologické reflexi v plném slova smyslu můžeme tedy hovořit od počátku obrození dále. Je však třeba přiznat, že v některých případech není snadné dotyčného autora správně zařadit. V předchozích epochách by sem patřily překlady Bible do češtiny a sbírky kázání, což však zpravidla nelze zcela považovat za teologickou reflexi v plném slova smyslu, byť existují i výjimečné případy.

² Srov. Ctirad Václav Pospíšil, *Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800–2010*, Brno: L. Marek, 2011, s. 4–5.

³ Srov. tamtéž, s. 9–11.

⁴ Srov. Vojtěch Novotný, *Teologie ve stínu: Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*, Praha: Karolinum, 2007, s. 34–35.

Výše formulované otázky ohledně vztahu Scheebenova díla a české katolické teologie jasně ukazují, že se budeme věnovat textům převážně česky píšících teologů, zejména z oblasti dogmatiky, případně spirituality, nikoli však morálky,⁵ homiletiky, církevních dějin,⁶ církevního práva,⁷ hagiografie⁸ apod. Začleníme sem i exilové autory z doby komunistické nadvlády. Naopak se nebudeme zabývat díly přeloženými do naší mateřštiny z cizích jazyků. Nutno předeslat, že i námi vymezený předmět zájmu zahrnuje obrovské množství údajů, z čehož vyplývá dvojí: Za prvé není v našich silách předložit kompletní přehled ohlasů Scheebenova myšlení v rámci české katolické teologie, za druhé se nemůžeme věnovat všem jednotlivým položkám, ani na všechny explicitně odkazovat. Námi předložená dokumentace bude tudíž představovat široce rozvětvenou sondu, jejíž rozsah však bude mít výraznou vypovídací hodnotu stran toho, co hodláme osvětlit. Množství zjištěného materiálu dále velí, že je ho třeba vhodným způsobem rozčlenit do příslušných oddílů. Jakým způsobem tedy budeme postupovat?

Vcelku logicky jsme zvolili hledisko chronologické a dobu jednoho a půl století jsme rozdělili na čtyři po sobě následující etapy. V nich představíme jednotlivé autory podle doby publikování díla a pokusíme se o vystižení hlavních rysů jejich práce se Scheebenovými texty. Součástí budou i stručné životní údaje zmiňovaných teologů, neboť na nich chceme lépe ilustrovat kontext jejich formace a dosah jejich činnosti. Tato část naší práce ovšem představuje pouze nutný kontextuální rámec, protože hlavním zájmem jsou pro nás nyní výskyty citací Scheebenova díla ve spisech českých katolických teologů a jejich následné vyhodnocení. První období vymezíme léty 1861 a 1918, která ohraničují na jedné straně první zmínku díla německého teologa a na straně druhé konec habsburské monarchie. Druhá etapa pojímá první a druhou československou

⁵ Scheeben byl také profesorem morálky. Není divu, že je jmenován i mezi odborníky této teologické disciplíny. Srov. recenzi K. STATEČNÝ, „Ethica catholica generalis Dro. Josepho Kachník,“ *Časopis katolického duchovenstva* (dále jen: ČKD) 52, č. 1 (1911): 83–88.

⁶ Např. František GÁJA, „Otázka Honoriova,“ *Rádce duchovní* 14 (1907): 683–688; František SNOPEK, *Apoštolové slovanští Konstantin-Cyrril a Methoděj: Slovo odvety univ. prof. dru Brücknerovi*, Praha: V. Kotrba, 1913. Oba autoři byli kněžími.

⁷ Kupř. Alois SOLDÁT, „Canon,“ in *Český slovník bohovědný. Díl 2. (Bascath–církevní rok)*, ed. Josef TUMPACH – Antonín PODLAHA, Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1916, s. 670–685; Josef TUMPACH, „Die Bulle Unam Sanctam des Papstes Bonifacius von Franz Ehrmann,“ ČKD 38, č. 5 (1897): 319–320.

⁸ Např. „Hrob Panny Marie,“ *Katolické listy* 1, č. 125 (1897): 5.

republiku, protektorát a poválečná léta do roku 1948, kdy došlo k radikální změně poměrů. Do třetího období jsme zahrnuli čas nadvlády komunistické strany, během níž bylo prakticky znemožněno publikování výsledků teologické práce, nepočítáme-li teologická skripta. V oné obtížné epoše se ale setkáváme s publikacemi českých exilových teologů. Konečně závěrečná, čtvrtá partie bude věnována desetiletím po pádu totality v roce 1989 až do dnešních dnů. Zde musíme připomenout, že česká teologická reflexe se v prvních deseti letech vzpamatovávala z téměř smrtelných ran předchozích čtyřiceti let. K danému členění je třeba dodat, že některé osobnosti publikovaly v průběhu dvou výše zmíněných období.

Aby bylo jasné, co ve spisech českých katolických teologů budeme konkrétně hledat, připomeneme hlavní Scheebenovy dogmatikoteologické texty. Jde o následující monografie, u nichž uvádíme pouze rok prvního vydání:⁹ *Natur und Gnade* (1861), *Die Herrlichkeiten der göttlichen Gnade* (1862), *Die Mysterien des Christentums* (1865) a *Handbuch der katholischen Dogmatik* (3 svazky: 1873, 1878, 1887).¹⁰ Čeští autoři znali taktéž Scheebenovy články v německém periodiku *Der Katholik* a *Pastoralblatt* kolínské arcidiecéze, dále jím redigované *Periodische Blätter zur wissenschaftlichen Besprechung der großen religiösen Fragen der Gegenwart*. Tyto se však týkají jiných teologických disciplín, a proto nejsou v nyní předkládaných studiích předmětem našeho zájmu.

2. ZÁJEM O OSOBU A DÍLO M. J. SCHEEBENA OBECNĚ V LETECH 1861–1918

O vydání knih německého teologa a o jeho úmrtí se čtenáři v Čechách a na Moravě dozvídali bez velkého prodlení.¹¹ Jeho první spis *Natur und Gnade* chválí a taktéž laickým zájemcům doporučuje roku 1861 v *Časopise katolického duchovenstva* Josef Hausmann, kněz českobudějovické diecé-

⁹ Do rukou našich autorů se pochopitelně dostávala i další vydání.

¹⁰ Nutno podotknout, že dělení dogmatické příručky do svazků se při následujících vydáních lišilo.

¹¹ O Scheebenových článcích v časopisech, v církevní encyklopedii, o překladech jeho děl apod. informoval společný, německy psaný časopis benediktinského a cisterciáckého řádu vycházející v Brně: *Wissenschaftliche Studien und Mittheilungen aus dem Benedictiner- und dem Cistercienser-Orden mit besonderer Berücksichtigung der Ordengeschichte und Statistik*, Brünn: Selbstverlag (Benedictiner- und Cistercienser-Orden), 1880–1917.

ze.¹² První díl dogmatické příručky podrobně rozebírá v roce 1875 ve stejném periodiku kněz Josef Barták.¹³ Stručný životopis a přehled díla již v prvních dnech po úmrtí „slavného německého teologa“, tedy v červenci 1888, přinesl na svých stránkách *Čech*, katolický politický týdeník vydávaný v Praze.¹⁴ Redakce *Časopisu katolického duchovenstva* připravila Scheebenův nekrolog v podobném rozsahu teprve na počátku následujícího roku.¹⁵ V roce 1913 upozorňují dvě periodika na opětovné vydání spisu *Die Herrlichkeiten der göttlichen Gnade*, a to padesát let od první edice. V *Časopisu katolického duchovenstva* profesor Julius Košnář vyzdvihl, že autor představil náročnou nauku o milosti způsobem srozumitelným i pro laické čtenáře. Dílo stejně tak podle něj může sloužit jako praktická příručka pro kazatele.¹⁶ Druhá anotace uveřejněná ve *Věstníku katolického duchovenstva* vyznívá ve stejném duchu, když redakce zmíněného periodika chválí a doporučuje toto výjimečné dílo.¹⁷

V již uvedených i v dalších zprávách a recenzích se ohledně Scheebenovy osoby a jeho díla opakují pochvalná hodnocení, často v komparativu a superlativu. Bývá jmenován mezi významnými německými dogmatiky,¹⁸ je doporučován ke studiu ruským teologům¹⁹ a kupříkladu jeho *Handbuch der katholischen Dogmatik* je hodnocen jako „nejučenější, nejdůkladnější a nejznamenitější německé pojednání o katolické víře, co kdy německy a snad vůbec bylo napsáno,“²⁰ ba dokonce se jí podle neznámého autora „výrazností, přesností v dějinách dogmatu a samostatností vzhledem k zděděným předsudkům nevyrovná žádná nová dogmatika“.²¹ M. J. Scheeben figuruje rovněž v *Ottově slovníku na-*

¹² Josef HAUSMANN, „Natur und Gnade,“ *ČKD* 2, č. 6 (1861): 624–625.

¹³ Josef BARTÁK, „Handbuch der katholischen Dogmatik. Von Dr. M. Jos. Scheeben,“ *ČKD* 16, č. 6 (1875): 465–466.

¹⁴ Scheeben zemřel 21. července 1888 a nekrolog se objevil ve vydání ze dne 27. téhož měsíce. „Nekrolog,“ *Čech* 20, č. 171 (1888): s. [3].

¹⁵ REDAKCE, „Úmrtí dogmatika Scheeben-a,“ *ČKD* 30, č. 2 (1889): 105.

¹⁶ Julius KOŠNÁŘ, „Die Herrlichkeiten der göttlichen Gnade,“ *ČKD* 54, č. 4 (1913): 343. Šlo o deváté a desáté vydání.

¹⁷ „Die Herrlichkeiten der göttlichen Gnade,“ *Věstník katolického duchovenstva* 13, č. 19 (1912–1913): 302.

¹⁸ Srov. např. Filip Jan KONEČNÝ, „Pater Albert M. Weiss O.P. – nechápavým topičem katolické Církve!“ *Vlast: Časopis pro poučení a zábavu* 15, č. 9 (1898–1899): 906–910, zde 907.

¹⁹ Srov. „Slavnosti velehradské,“ *Našinec* 45, č. 122 (1909): 1.

²⁰ „Nekrolog,“ *Čech* 20, č. 171 (1888): [3].

²¹ KATOLICKÝ KNĚZ, „Z vývoje a výsledků moderní vědy katolické, zvláště theologické,“ *Naše doba* 9 (1902): 490–498, zde 497. Je otázkou, proč se autor studie skryl v anonymi-

učném, a to ve svazku z roku 1893, kde nacházíme heslo „dogmatika,“ a v *Českém slovníku bohovědném* v části z roku 1916 u pojmu „bohosloví“. ²² Jméno německého profesora se dostalo do povědomí studentů různých typů středních i vysokých škol, jak o tom svědčí Bartáková učebnice katolické dogmatiky pro vyšší učitelské ústavy a vzdělance vůbec z roku 1878 a Zeibertova skripta církevních dějin pro teologická učiliště z roku 1884. ²³ Vypovídací hodnotu má nesporně také doklad přítomnosti méně známých Scheebenových spisů v učitelské knihovně českého c. k. gymnázia v Brně. ²⁴ Neméně důležitý je fakt, že čeští knihkupci nabízel Scheebenovy spisy v reklamách na stránkách časopisů. ²⁵

Autory dogmatických příruček, článků, encyklopedických hesel apod. byli kněží, kteří až na výjimky studovali na teologických fakultách v Praze a Olomouci a v kněžských seminářích v Českých Budějovicích, Litoměřicích, Hradci Králové a v Brně. K nim je třeba připočítat také frekventanty různých řádových učilišť. Abychom následující prezentaci poněkud zpřehlednili, budeme postupovat po jednotlivých diecézích místní církve v Čechách a na Moravě. Začneme arcidiecézí pražskou.

tě. Můžeme se jen domnívat, že by mu za publikování v časopise redigovaném T. G. Masarykem hrozila kritika ze strany tehdejších katolíků. Článek také svědčí o Masarykově otevřenosti vůči teologii. O vztahu katolické církve k Masarykovi a Masarykově víře srov. Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Masaryk iritující a fascinující*, Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018, s. 25–46, 69–135.

²² Václav ŠIMANKO, „Dogmatika,“ in *Ottův slovník naučný. Díl 7. (Dánsko–Dřevce)*, Praha: J. Otto, 1893, s. 756–757, zde 757; Kdč. (František KORDAČ), „Bohosloví,“ in *Český slovník bohovědný 2*, s. 299–311.

²³ Josef BARTÁK, *Stručná katolická dogmatika pro vyšší učené ústavy a vzdělance vůbec*, Brno: Náklad Vil. Burkarta, 1878; FRANCISCUS ZEIBERT, *Compendium historiae ecclesiasticae in usum clericorum seminarii Brunensis*, Brunae: Pontificiae typografiae O.S.B. Raihradensis, 1884. Ačkoli byla posledně jmenovaná skripta původně určena pro brněnské bohoslovce, jejich používání se rozšířilo po celé habsburské monarchii. Druhé, upravené vydání vyšlo roku 1889.

²⁴ Jde o knihy: *Der Papst und seine neuesten Verläumder* (Frankfurt 1869) a *Die Heiligkeit der Kirche im 19. Jahrhundert* (Frankfurt 1869). Srov. *Program c.k. nižšího gymnázia slovanského v Brně na konci školního roku 1897–98*, č. 31, Brno: Nákl. vlastní, 1898, s. 6.

²⁵ Např. *Čech 29*, č. 224 (1904): 9.

3. TEOLOGOVÉ Z PRAŽSKÉ ARCIDIECÉZE

3.1. V předchozím oddílu jsme uvedli jména **Josefa Bartáka** (1842–1878)²⁶ a profesora **Julia Košnáře** (1862–1934),²⁷ přispěvatelů do *Časopisu katolického duchovenstva*.

3.2. Nyní se zastavíme u **Jana Ladislava Sýkory** (1852–1928), docenta katechetiky a pedagogiky a profesora novozákonní biblistiky na pražské bohoslovecké fakultě.²⁸ Odkazy na různé svazky Scheebenovy dogmatické příručky nacházíme u témat trinitologických, christologických a mariologických a těch, která se týkají tajemství eucharistie. Podle data vydání jmenujme nejprve monografii o umučení a oslavení Ježíše Krista podle evangelií z roku 1896,²⁹ dále otázku Mariina fyzického panenství a její čistoty v článku pro *Časopis katolického duchovenstva*³⁰ a nakonec tři hesla pro *Ottův slovník naučný* – „Marie Panna, Matka Boží“, „transsubstanciacie“ a „Trojice nejsvětější“, dvě poslední ve svazku z roku 1906.³¹ O dvacet let později přispěl heslem „exegese“ do *Českého slovníku*

²⁶ Narodil se v Kališti u Ondřejova. Po studiu na vídeňském Frintaneu se roku 1869 stal adjunktem při teologické fakultě v Praze. Od roku 1874 pak figuroval coby zámecký kaplan v Cholticích (mezi Kolínem a Pardubicemi). Zemřel v roce 1878 v italském Meranu. Srov. POSPÍŠIL, *Různé podoby*, s. 214. K jeho dílu *tamtéž*, s. 214–216.

²⁷ O autorovi se nám pouze podařilo zjistit, že se narodil a zemřel v Praze. Jeho články a knihy, zejm. v oboru církevní historie a hagiografie, vycházely v různých pražských nakladatelstvích. Je pravděpodobné, že jeho titul profesor se pojil ke středoškolské profesi.

²⁸ Narodil se v Železnici u Jičína. Po studiu na pražské bohoslovecké fakultě se roku 1877 stal knězem. V prvních letech své duchovenské služby působil mj. jako katecheta, zvl. na pražském akademickém gymnáziu. Roku 1884 byl povýšen na doktora bohosloví. V roce 1887 se stal katechetou při českém ústavu pro vzdělávání učitelů a docentem katechetiky a pedagogiky na nerozdělené teologické fakultě v Praze. Po jejím rozdělení byl roku 1891 jmenován profesorem novozákonní biblistiky a exegeze. Po té zastával funkce děkana i rektora, získal různé čestné církevní funkce, byl členem komise při katechetických zkouškách atd. Podepsal se pod mnohá odborná díla pedagogická, katechetická a teologická, nejvíce z biblistiky. Srov. Antonín PODLAHA, „Jan Ladislav Sýkora zemřel...“ *ČKD* 69, č. 7 (1928): 824–827.

²⁹ Jan Ladislav SÝKORA, *Umučení a oslavení Pána našeho Ježíše Krista podle čtyř evangelií*, Praha: V. Kotrba, 1896, s. 574.

³⁰ Jan Ladislav SÝKORA, „Kterak byli spříznění s Pánem Ježíšem tak zvaní bratři Páně?“ *ČKD* 37, č. 5 (1896): 257–269, zde 265; 536–544, zde 542.

³¹ Jan SÝKORA, „Marie Panna, Matka Boží,“ in *Ottův slovník naučný*. Díl 16. (Lih–Media), Praha: J. Otto, 1900, s. 842–843; „Transsubstanciacie,“ in *Ottův slovník naučný*. Díl 25. (T–Tzschirner), Praha: J. Otto, 1906, s. 661–662; „Trojice nejsvětější,“ in *tamtéž*, s. 789–790.

bohovědného, kde v seznamu literatury odkazuje na první svazek Scheebenovy dogmatiky.³²

3.3. V rané fázi své hojné spisovatelské činnosti informoval **Antonín Podlaha** (1865–1932), pozdější světití biskup pražský,³³ o problematice autentičnosti „Comma Joanneum“ v *Časopisu katolického duchovenstva*. Dvakrát se český autor odkazuje na Scheebenovu dogmatiku. Poprvé vysvětluje, jaká je závažnost nedávno vydaného prohlášení Kongregace sv. Officia k danému tématu. Podruhé kolínský profesor figuruje jako zastánce pravosti 1Jn 5,7.³⁴

3.4. Významnou spisovatelskou osobnost, zvláště v oblasti dogmatické teologie, představuje jezuita **František Žák SJ** (1862–1934).³⁵ V úvodu ke svému pětisvazkovému dílu nazvanému *Soustavná katolická věrouka pro lid*, jež sepsal na přímou výzvu pražského světitího biskupa Antonína Podlahy, uvádí Scheebenovo jméno mezi autory prací, z nichž čerpal, žel bez bližší specifikace.³⁶ Ze dvou jiných odkazů můžeme dovodit, že šlo pravděpodobně o spis *Handbuch der katholischen Theologie*, přičemž se oba týkají mariologické tematiky. První se vyskytuje v příspěvku do almanachu z mariologického kongresu v Praze roku 1905 a druhý pak

³² SÝK. (Jan Ladislav SÝKORA), „Exegese,“ in, *Český slovník bohovědný. Díl 3. (církvní řády–Ezzo)*, ed. Antonín PODLAHA, Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1926, s. 956–967, zde 966.

³³ Narodil se v Praze. Po absolvování teologických studií v českém hlavním městě přijal roku 1888 kněžské svěcení. Získal doktorát z teologie a vyučoval náboženství na středních školách. Když se pak stal kanovníkem kapituly u sv. Víta, byla mu také svěřena funkce archiváře a konzervátora. V roce 1920 byl ustanoven světitím biskupem pražské arcidiecéze. Jeho spisovatelská činnost zahrnovala církevní dějiny a dějiny umění. Srov. Josef Čihák, „Za + drem Antonínem Podlahou,“ *ČKD* 73, č. 1 (1932): 130–134.

³⁴ Antonín PODLAHA, „Comma Joanneum,“ *ČKD* 38, č. 8 (1897): 498–501, zde 499, 500.

³⁵ Narodil se v Hvězdě u Police nad Metují. Po studiích na pražské teologické fakultě byl roku 1887 vysvěcen na kněze. V roce 1898 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova, působil na různých místech naší země, nejdéle v pražském řádovém domě u sv. Ignáce. Zanechal za sebou objemnou a různorodou literární činnost. Skládal básně, texty k písním, jež se staly součástí našich kancionálů. Vyšly sbírky jeho kázání, z nichž mnohá mají významnou teologickou hodnotu. Mezi systematickoteologické monografie patří jeho pětisvazková katolická věrouka, spisy *Ježíš Kristus a Eucharistie*. Srov. „Zemřel P. František Žák S. J.,“ *ČKD* 76, č. 1 (1935): 100–101; Jan PAVLÍK, *Vzpomínky na zemřelého jezuity, narozeného v Čechách, na Moravě a v moravském Slezsku od roku 1814*, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011, s. 181–192, také: <http://www.jesuit.cz/vzpominka.php?id=167>. K jeho trinitární teologii srov. Pospíšil, *Různé podoby*, 2011, s. 248–272.

³⁶ František ŽÁK, *Soustavná katolická věrouka pro lid. Díl 1. O pravé víře. O církvi. O podání a Písmě. O Bohu jednom v Trojici*, Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1915, s. 11.

v Žákově druhém svazku uvedené katolické věrouky.³⁷ Ani u jiných témat jezuita neudal přesné místo v Scheebenových spisech.³⁸

3.5. U profesora fundamentální teologie a filozofie na teologické fakultě v Praze **Eugena Kadeřávka OPraem** (1840–1922)³⁹ jsme v *Českém slovníku bohovědném* zaznamenali heslo „anděl“, v němž se autor odvolává na několik míst v Scheebenově dogmatice.⁴⁰

3.6. Na tomto místě je třeba učinit za dost i neznámému autorovi, který v pražském časopisu *Vlast'* (ročník 1903–1904) recenzoval a podrobnými komentáři okomentoval jednu dogmatickoteologickou knihu. S odkazem na první svazek *Handbuch* uvádí anonym na pravou míru rozdíl mezi Tomášem Akvinským a Janem Dunsem Scotem a otázku přesnosti Akvinského terminologie.⁴¹

4. AUTOŘI Z ČESKOBUDĚJOVICKÉ DIECÉZE

4.1. Jak jsme již uvedli výše, vůbec první zmínka Scheebenova jména a díla vzešla z pera **Josefa Hausmanna** (1825–1905), faráře v Dešenicích v českobudějovické diecézi.⁴² Čtenářům *Časopisu katolického duchovenstva*

³⁷ František Žák, „Panna Maria v prozřetelnosti božské,“ in *Almanach Mariánský vydaný na památku Mariánského kongresu v Praze 1905*, Praha: V. Kotrba, 1905, s. 119–133, zde 123; *Soustavná katolická věrouka pro lid. Díl 2. O Bohu tvůrci. O Bohu vykupiteli. O milosti*, Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1917 a 1920, s. 469.

³⁸ Žák. (František Žák), „Censura bohovědná,“ in *Český slovník bohovědný* 2, s. 787–789; pravděpodobně též: řž, „Církevně-politické rozhledy,“ *Věstník katolického duchovenstva* 7, č. 22 (1906–1907): 41.

³⁹ Narodil se v Německém Brodě a po gymnaziálních studiích vstoupil k premonstrátům. Teologii vystudoval v řádovém ústavu v Želivi a na pražské teologické fakultě. Učitelskou dráhu zahájil na gymnáziu ve svém rodném městě, dále pak pokračoval v Olomouci. Vyučoval klasickou filologii, v níž dosáhl profesury. Roku 1891 byl povolán na nově zřízenou teologickou fakultu české univerzity v Praze jako profesor fundamentální teologie a filozofie. Nejvýznamnější z jeho literárního díla jsou spisy *Obrana základů víry katolické* a dvou svazcích a *Soustava filosofie křesťanské*. Srov. „Th. a Ph. Dr. Eugen Jan Kadeřávek,“ *ČKD* 63, č. 5–6 (1922): 196.

⁴⁰ Kpř. (Eugen KADEŘÁVEK), „Anděl,“ in *Český slovník bohovědný. Díl 1. (A–Bascap)*, ed. Josef TUMPACH – Josef PODLAHA, Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1912, s. 417–429.

⁴¹ „O scholastice a thomismu, píše P. Benedikt Kunderat OP,“ *Vlast': Časopis pro poučení a zábavu* 20, č. 3 (1903–1904): 273–276, zde 274; č. 4: 364–367, zde 366.

⁴² Narodil se v Hoříně na Mělnicku, vyrůstal v Praze. Nepodařilo se zjistit, kde vystudoval bohosloví. Na kněze byl vysvěcen roku 1848. Hojně přispíval do *ČKD*. Nenáboženské spisy publikoval pod pseudonymem Hořinský. Zemřel v Klatovech, kde zastával

se doporučuje kniha *Natur und Gnade*, populární pojednání o sedmi svátostech a vhodná odpověď soudobým nenáboženským světonázorům.

4.2. Mezi výrazné osobnosti diecéze patří **Antonín Lenz** (1829–1901), vyučující dogmatiky a patrologie v biskupském semináři a pozdější kanovník a probošt vyšehradské kapituly.⁴³ Ve svém spise *Anthropologie katolická* z roku 1882 se v tématu dědičného hříchu odvolává na Scheebenovy *Die Mysterien*.⁴⁴

4.3. Lenzovým nástupcem v semináři, profesorem dogmatiky a filozofické propedeutiky byl **Václav Šimanko** (1844–1897), který se bohužel dožil věku Scheebenova, pouhých třiapadesáti let.⁴⁵ Ve své monografii *O Bohu jednom v bytnosti a trojím v osobách* se autor pozastavuje u důležitosti dogmatické teologie při formaci a výuce budoucích kněží. Souzní se Scheebenovým názorem, že na rozdíl od německého kurikula se třemi až čtyřmi lety je jeden rok výuky tohoto předmětu v rakouských seminářích a fakultách naprosto nedostatečný.⁴⁶ Druhá Šimankova zmínka

funkci okrskového vikáře. „Hausmann, Josef Karel, 1825–1905,“ https://ipac.svkkl.cz/arl-kl/cs/detail-kl_us_auth-p0102192-Hausmann-Josef-Karel-18251905/ [18. 1. 2022].

⁴³ Narodil se na samotě Bartlův dvůr u Netolic. Po studiích v českobudějovickém semináři se mu roku 1854 dostalo kněžského svěcení. Po zkouškách na pražské teologické fakultě byl jmenován členem katedry dogmatiky a patrologie v semináři v Českých Budějovicích. Podněty biskupa Jana V. Jirsíka jej vedly k napsání různých děl a článků. Publikoval mj. v ČKD. Roku 1881 odešel do Prahy jako nově jmenovaný člen vyšehradské kapituly, kde i zemřel. Srov. Tomáš VEBER, *Teolog – polemik Antonín Lenz (1829–1901): Počátky teologické antropologie v českých zemích v 19. století*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích – Teologická fakulta, 2008, s. 16–21.

⁴⁴ Antonín LENZ, *Anthropologie katolická: Skromný příspěvek ku dogmatické teologii*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1882, s. 545, 576, 586–587.

⁴⁵ Na svět přišel ve Vodici, vystudoval biskupský seminář v Českých Budějovicích a byl roku 1867 vysvěcen na kněze. Učitelskou dráhu začal jako katecheta při nižší reálné škole ve Vodňanech a pak se připravoval k doktorátu bohosloví na pražské univerzitě. Biskup Jirsík jej jmenoval roku 1876 vicerektorem v českobudějovickém semináři. Po odchodu A. Lenze do Prahy byl ustanoven profesorem dogmatiky a filozofické propedeutiky. Přispíval mj. do ČKD. Zemřel na mrtvici. Srov. Alois JIRÁK, „Dr. Václav Šimanko,“ ČKD 38, č. 10 (1897): 629–632.

⁴⁶ Václav ŠIMANKO, *O Bohu jednom v bytnosti a trojím v osobách: Výklad Summy teologické sv. Tomáše Aquinského (pars I. g. g. I.–XLIII)*, Praha: V. Kotrba, 1891, s. 10–11. Srov. Matthias Joseph SCHEEBEN, *Handbuch der katholischen Dogmatik 1. Buch. Theologische Erkenntnislehre*, 2. vyd., ed. Martin Grabmann, Freiburg im Breisgau: Herder, 1948, č. 1109. Mimochodem, dalo by se velmi snadno doložit, že dogmatická teologie byla na katolických fakultách v Čechách na Moravě do jisté míry pouze trpěnou popelkou, což by bylo možno spolu s přetrvávajícím důrazem na praktickou teologii za pozůstatky mentality josefinského generálního semináře.

Scheebenova jména se nachází v hesle „dogmatika“ v *Ottově slovníku naučném*, jak jsme uvedli výše.⁴⁷

4.4. Mezi autory mimo akademickou sféru, kteří však měli vliv na laiky i kolegy v kněžské službě, patří **Jan Strnad** (1876–1939)⁴⁸ a **František Kašpar** (1879–1959).⁴⁹ Tato dvojice kněží českobudějovické diecéze vydala roku 1913 na základě svých zápisků publikaci *Kytice myšlenek pro adorátory, kazatele a katechety*, jež obsahuje „květy“ myšlenek k tématům Bůh, Ježíš Kristus, Duch svatý, Marie a liturgický rok. Scheebenovo jméno bez uvedení spisu figuruje u symboliky působení Ducha svatého, který je jako oheň, jenž nás svým žářem vypaluje, tedy činí vytrvalými, a v němž se vše spaluje nadpřirozenou láskou.⁵⁰

5. KNĚŽÍ Z LITOMĚŘICKÉ A KRÁLOVÉHRADECKÉ DIECÉZE

5.1. Ve spojitosti se Scheebenovými spisy uvádíme dva autory původem z litoměřické diecéze, jejichž životní příběhy se protnuly a mezi nimiž panovalo přátelství. Prvním je **František Kordač** (1852–1934), profesor křesťanské filozofie a fundamentální teologie na pražské bohoslovecké fakultě a pozdější arcibiskup pražský.⁵¹ Již skutečnost, že studoval na

⁴⁷ ŠIMANKO, „Dogmatika“, s. 756–757, zde 757.

⁴⁸ Narodil se ve Vlastci u Písku. Po bohosloveckých studiích jej českobudějovický biskup roku 1899 vysvětil na kněze. V roce 1928 byl jmenován děkanem a záhy arciděkanem v Nepomuku, kde působil až do své smrti. Založil zde svatojánské muzeum. Srov. Jiří ČERNÝ, „80 let od vzniku svatojánského muzea v Nepomuku“, *Setkání: Diecézní časopis pro křesťanské společenství*, 2009, č. 10, s. 6–7, <http://pamatky.bcb.cz/clanky/80-let-od-vzniku-svatojanskeho-muzea-v-Nepomuku.html> [20. 12. 2021].

⁴⁹ Narodil se v Bořečnici u Písku. Byl farářem v Nicově, kde s J. Strnadem vydal uvedenou knihu, jež nebyla jediným jejich společným dílem. Zemřel v Hrusicích u Prahy. Srov. ČERNÝ, „80 let od vzniku svatojánského muzea v Nepomuku“, „František Kašpar“, <https://www.knihovny.cz/Record/auth.AUT10-000015406> [20. 12. 2021].

⁵⁰ JAN STRNAD – FRANTIŠEK KAŠPAR, *Kytice myšlenek pro adorátory, kazatele a katechety*, Nicov u Plánice: Náklad vlastní, 1913, s. 38.

⁵¹ Pocházel ze Seletic u Libáně. Po gymnaziálních studiích absolvoval filozofii a teologii na Gregorianě v Římě a z obou oborů získal doktorát. Po vysvěcení na kněze působil v Liberci. Roku 1885 byl povolán za profesora teologie a filozofie v litoměřickém semináři, kde zastával i funkci vicerektora a později rektora. Za něj byla zřízena katedra filozofie a fundamentální teologie. V roce 1905 byl ustaven profesorem křesťanské filozofie a fundamentální teologie na české bohoslovecké fakultě v Praze. Působil jako spisovatel, řečník a politik. Arcibiskupem pražským se stal v roce 1919. Kordačovy spory s papežským nunciem vyústily roku 1931 v jeho rezignaci. Srov. Antonín PODLA-

římské Gregorianě, alma mater německého teologa M. J. Scheebena, naznačuje pravděpodobnost hlubší znalosti spisů významného absolventa. A skutečně se při prezentování šesti hesel v *Českém slovníku bohovědném* odvolává na různá místa Scheebenovy dogmatiky a na knihu *Die Herrlichkeiten*. Jen u obsáhlého pojmu „Bůh“ se jedná o šest odkazů: ohledně členění Božích jmen, o Božích vlastnostech, hranicích poznání Boží trojedinosti, ateismu atd.⁵² Trinitární teologie se ještě týká heslo „ad extra – ad intra“ o vnitřním životě v Bohu a vnějším vztahu ke světu.⁵³ Pojem „bohosloví“ uvádí jméno kolínského profesora coby německého představitele tak zvané obrozené teologie a dále se na něj odvolává v záležitosti poměru teologie k církevní autoritě.⁵⁴ Kordač se podepsal také pod hesla „aevum“ a „církev“.⁵⁵ Z pozdějšího období uvádíme jím sepsané obsáhlé heslo „člověk“, kde teolog využívá Scheebenovy dogmatiky pro objasnění pojmu duše a ohledně pojetí manželství.⁵⁶ Pro přehled připojme, že tentýž spis využil český autor i ve filozoficko-náboženských textech.⁵⁷

5.2. Jeho o generaci mladším přítelem byl **Vojtěch Šanda** (1873–1953), vynikající biblista, znalec blízkovýchodních a biblických jazyků a autor dvousvazkového latinského kompendia dogmatické teologie.⁵⁸ V jeho

HA, „Msgr. Dr. Th. a Phil. František Kordač, arcibiskup Pražský,“ ČKD 60, č. 5–6 (1919): 270–271; REDAKCE, „Za arcibiskupem dr. Františkem Kordačem,“ ČKD 75, č. 5 (1934): 257–259; POSPÍŠIL, *Různé podoby*, s. 277–279.

⁵² Kdč. (František KORDAČ), „Bůh,“ in *Český slovník bohovědný* 2, s. 550–583. K pojmu Bůh u Kordače má podrobně: POSPÍŠIL, *Různé podoby*, s. 279–284.

⁵³ Kdč. (František KORDAČ), „Ad extra – ad intra,“ in *Český slovník bohovědný* 1, s. 80–81. V přehledu a hodnocení dějin myšlenkových struktur české trojiční teologie a pneumatologie C. V. Pospíšila by bylo dobré u kapitoly o díle F. Kordače (Pospíšil, *Různé podoby*, s. 279–284) zmíněné slovníkové heslo doplnit.

⁵⁴ Kdč. (František KORDAČ), „Bohosloví,“ in *Český slovník bohovědný* 2, s. 299–311.

⁵⁵ Kdč. (František KORDAČ), „Aevum,“ in *Český slovník bohovědný* 1, s. 126–127; Kdč. (František KORDAČ), „Církev,“ in *Český slovník bohovědný* 2, s. 831–857.

⁵⁶ Kdč. (František KORDAČ), „Člověk,“ in *Český slovník bohovědný*. Díl 3. (církevní řády–Ezzo), ed. Antonín Podlaha Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1926, s. 357–387, zde 361, 380, 387.

⁵⁷ František KORDAČ, *Základy novověkého názoru životního: Kritický rozbor přednášky prof. dr. Františka Drtiny*, Praha: Náklad vlastní, 1909; *Z řeči akademických*, Praha: Náklad vlastní, 1931. Otištěno taktéž: Pavel MAREK, *Arcibiskup pražský prof. dr. František Kordač: Nástin života a díla apologety, pedagoga a politika*, Olomouc: Katedra politologie a evropských studií FF UP v Olomouci v nakl. Moneta-FM v Olomouci, 2005, s. 174–193, zde 178; 233–284, zde 248.

⁵⁸ Pocházel z Kvílec u Slaného v litoměřické diecézi. Teologické studium absolvoval v Innsbrucku, kam ho vyslal litoměřický biskup a kde získal roku 1897 doktorát. V ci-

prvním svazku z roku 1916 se v bibliografii k tématu milosti odkazuje na spisy *Die Mysterien* a *Die Herrlichkeiten*.⁵⁹

5.3. V litoměřické diecézi se také narodil **Adolf Špaldák** (1877–1955), jenž se stal jezuitou, ale později z řádu odešel do olomoucké arcidiecéze.⁶⁰ Do *Českého slovníku bohovědného*, vydávaného J. Tumpachem a A. Podlahou, sepsal heslo „bezhrášnost“ mimo jiné za použití druhého svazku Scheebenovy dogmatiky.⁶¹

5.4. Z královéhradecké diecéze se nám podařilo identifikovat jednoho autora a u druhého máme pochybnosti. Doktor teologie **Antonín Brychta** (1838–1915) se zaměřoval na církevní právo a mimo jiné publikoval v časopisu česko-slovanského kněžstva *Rádce duchovní*.⁶² Ve své „exegeticko-dogmatické úvaze“ o posmrtném životě dětí, jež zemřely nepokřtěné, se ve věci dědičného hříchu odvolává na Scheebena, neudává však konkrétní spis.⁶³

zině taktéž studoval orientální jazyky. V letech 1902–1918 vyučoval orientální jazyky, dogmatiku a církevní právo v litoměřickém teologickém učilišti, kde se setkal a spřátelil s F. Kordačem. Poté přednášel na české teologické fakultě pražské univerzity. Roku 1931 po nuceném odstoupení arcibiskupa Kordače opustil fakultu. Šanda publikoval německy, česky a latinsky. Pospíšil, *Různé podoby*, s. 285–287.

⁵⁹ Adalbertus ŠANDA, *Synopsis theologiae dogmaticae specialis. 1. vol.*, Friburgi Brisgoviae: B. Herder, 1916, s. XVII.

⁶⁰ Narodil se v Bělé pod Bezdězem. Již jako jezuita působil v olomoucké arcidiecézi a angažoval se v unionistickém hnutí. Přispíval např. do periodika *ČKD* a redigoval *Acta Academiae Velehradensis*. Jeho spisovatelský zájem se soustředil na vztah teologie a přírodovědy, filozofii náboženství a filozofii sociální. Srov. Pavel AMBROS, „Špaldák, Adolf,“ in *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, ed. Edward G. Farrugia – Pavel Ambros, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008, s. 882–883; Ctirad Václav Pospíšil, *Zápolení o pravdu, naději a lidskou důstojnost: Česká katolická teologie 1850–1950 a výzvy přírodních věd v širším světovém kontextu*, Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, s. 132.

⁶¹ ŠPD. (Adolf ŠPALDÁK), „Bezhrášnost,“ in *Český slovník bohovědný 2*, s. 196–197.

⁶² Narodil se ve Velké Stříteži. Bohosloví absolvoval v královéhradeckém semináři a knězem se stal roku 1863. Poté si prohloubil své znalosti na vídeňském Frintaneu, kde obdržel doktorát z teologie. Roku 1868 byl jmenován profesorem novozákonní biblistiky a o dva roky později začal vyučovat církevní právo. Vykonal různé funkce spojené s církevní právní oblastí. Rozvíjel neutuchající literární činnost, zejména v tematice církevního práva. Z jeho pera vzešla nesčetná pojednání a pod názvem „Právní přítel a rádce“ vycházela v časopisech *Pastýř duchovní* a *Rádce duchovní*. Srov. Antonín PODLAHA, „Dr. Ant. Brychta,“ *ČKD* 56, č. 2 (1915): 182.

⁶³ Antonín BRYCHTA, „O posmrtném životě dítek bez křtu zemřelých,“ *Rádce duchovní* 16 (1908–1909): 70–73, zde 71.

5.5. Pravděpodobně druhým zástupcem posledně jmenované diecéze je **Jan Oliva**,⁶⁴ jenž v měsíčníku *Hlídky* z roku 1896 hodnotil míru pravověrnosti jednoho teologického spisu. Druhý svazek Scheebenovy dogmatiky pro něj představuje autoritu ve věci „poranění v darech přirozených“.⁶⁵

6. BOHOSLOVCI A TEOLOGOVÉ Z OLMOUCKÉ ARCIDIECÉZE⁶⁶

6.1. Kněz **Jan Filip Konečný OP** (1862–1928) se narodil na území arcidiecéze, avšak teologii vystudoval na generálních studiích dominikánského řádu ve Vídni.⁶⁷ Scheebenovo jméno zmínil v článku, kde obhajuje svého učitele, dominikána Alberta Maria Weisse.⁶⁸ Není jistě náhodou, že Konečný považoval kolínského profesora za teologa velkého formátu, neboť právě Weiss se o několik let později stal editorem a překladatelem Scheebenova spisu *Die Herrlichkeiten*.⁶⁹ Víc jak o dvacet let později, podepsán již jako profesor a doktor, napsal uvedený český dominikán apologii církve do věstníku *Sursum*. Svou obranu podpořil citací z prv-

⁶⁴ Autora se nepodařilo blíže identifikovat. Může jít o kněze Katolické moderny Jana Olivu, narozeného roku 1863 ve Zhoři u Českých Janovic a zesnulého roku 1938 v Třeboníně.

⁶⁵ Jan OLIVA, „Odpověď,“ *Hlídky: Měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii* 47, č. 5 (1896): 396–400.

⁶⁶ Ke generaci zde prezentovaných teologů patří i docent biblických věd a profesor dogmatické teologie Richard Špaček (1864–1925). S výjimkou článku „Rozum a učení o nejsvětější Trojici“ však jeho spisy vyšly až po roce 1918, proto se k němu vrátíme v následujícím období. Richard ŠPAČEK, „Rozum a učení o nejsv. Trojici,“ *ČKD* 46, č. 7–8 (1905): 638–646.

⁶⁷ Narodil se v Přestavlkách u Velkého Týnce, na olomouckém gymnáziu se setkal s premonstrátem Eugenem Kadeřávkem, který mu doporučil řád kazatelů. Základní filozofii a teologii absolvoval ve Vídni, ale po vysvěcení na kněze roku 1885 ve studiích pokračoval. Po návratu do vlasti rozvíjel kazatelskou činnost a publikoval v nejrůznějších časopisech i novinách. Tematicky šlo především o spiritualitu, filozofii a apologetiku. Působil ve vícero diecézích – pražské, královéhradecké, českobudějovické, litoměřické a olomoucké. Srov. Antonín PODLAHA, „Jan Filip Konečný,“ *ČKD* 69, č. 7 (1928): 827–829.

⁶⁸ Filip Jan KONEČNÝ, „Pater Albert M. Weiss O.P. – nechápavým topičem katolické Církve!“ *Vlast: Časopis pro poučení a zábavu* 15, č. 9 (1898–1899): 906–910, zde 907.

⁶⁹ Albert Maria Weiss (1844–1925) vydal roku 1908 osmou edici Scheebenovy knihy a další v následujících letech. Rok vydání jeho překladu do angličtiny se nám nepodařilo zjistit. Srov. „Matthias Joseph Scheeben,“ <https://www.newadvent.org/cathen/13525b.htm> [13. 1. 2022].

ního svazku Scheebenovy dogmatické příručky, žel tak učinil pouze na základě Reinholdovy učebnice fundamentální teologie.⁷⁰

6.2. Doktor teologie **Augustin Štancl** (1871–1962) působil během svého jednadvadesátiletého života na několika školách jako vyučující a katecheta.⁷¹ V ročence vyšší reálky v Prostějově vydal za exegeticko-apologetické oddělení německy psaný článek „Zpráva o stvoření“. K danému tématu využil druhého svazku Scheebenovy dogmatiky.⁷²

6.3. Kniha *Rosa mystica* z roku 1913 učitele a kněze **Jana Černého SJ** (1871–1929)⁷³ obsahuje rozjímání k tajemstvím růžence. Autor vyzývá k zasvěcení se Marii jako nebeské královně, která „nám otevře poklady svých milostí“. Na konci spisu svá slova vysvětluje odkazem na Scheebenovu mariologii obsaženou ve třetím svazku *Handbuch der katholischen Dogmatik*. Maria totiž disponuje milostmi nejen proto, že jí byly svěřeny, ale také z toho důvodu, že spolupůsobila při vykupitelském díle Kristově.⁷⁴ Zde je nutno doplnit dobový kontext. Scheeben ve své nauce o Marii pojednal také o její spoluvykupitelské roli a univerzálním zprostředkování milosti. Na tyto plody teologické, či spíše mariologické reflexe navázalo církevní hnutí, jež dosáhlo mimo jiné toho, že papež

⁷⁰ Jan KONEČNÝ, „Columna et firmamentum veritatis,“ *Sursum: Věstník Klubu duchovenstva československé strany lidové* 2, č. 4 (1922): 54–55.

⁷¹ Přišel na svět ve štyrském Bruck an der Mur, v místě zaměstnání svého otce. Jako dítě byl poslán ke svým bezdětným příbuzným do Čech. Rozhodl se pro studium bohosloví v Olomouci, kde se mu roku 1894 dostalo kněžského svěcení. Během svého života působil ve farnostech, vyučoval na různých středních školách a na olomoucké teologické fakultě, kde získal doktorát. Souzněl s myšlenkou slovanského unionismu a stal se průkopníkem salesiánského díla v našich zemích. Psal také česky. Srov. Vít Němec, *Augustin Štancl: Kněz, katecheta, školský pracovník a průkopník salesiánského díla na Moravě, Uherské Hradiště: Historická společnost Starý Velehrad*, 2014, s. 17–51.

⁷² Augustin ŠTANCL, „Der Schöpfungsbericht,“ *Programm der Landes-Oberrealschule zu Prossnitz* 33 (1907–1908), Prossnitz: Landes-Oberrealschule, 1908, s. 3–41, zde 8, 13.

⁷³ Narodil se v Lipníku nad Bečvou. Vystudoval v Brně učitelský ústav a stal se učitelem. Po exerciciích na Velehradě se rozhodl vstoupit do Tovaryšstva Ježíšova. Absolvoval studia v Bratislavě a Innsbrucku a roku 1906 byl vysvěcen na kněze. Poté působil na gymnáziu v Kalksburgu, a po vzniku československé republiky se vrátil do vlasti. Působil na více místech, mj. přednášel na Papežském institutu na Velehradě. Srov. Jan PAVLÍK, *Vzpomínky na zemřelé jezuity*, s. 146–150, také: <http://www.jesuit.cz/vzpominka.php?id=149>.

⁷⁴ Jan ČERNÝ, *Rosa mystica: Růžencová rozjímání*, Velehrad: Methoděj Melichárek, 1913, s. 172.

⁷⁵ Srov. *tamtéž*, s. [194].

Benedikt XV. v roce 1921 schválil liturgickou oslavu Marie Prostřednice všech milostí.⁷⁶

6.4. Doktor teologie, profesor filozofie a klasické filologie **Cyril Jež SJ** (1876–1930) byl dlouholetým učitelem, vychovatelem a doprovázejícím středoškolské a vysokoškolské mládeže.⁷⁷ Se Scheebenovým dílem jej spojuje téma účasti člověka na Božím životě čili na milosti posvěcující. Poprvé se zmíněné tematice věnoval ve stati, kterou časopis českomoravských bohoslovců *Museum* otiskl v posledním roce jeho bohosloveckých studií v Olomouci. Tehdejší seminarista čerpal ze Scheebenových *Die Mysterien des Christentums*, jejichž vliv je zřejmý ve velké části příslušného pojednání. Zdá se, že mladý autor je fascinován sdělováním tajemství božské Trojice člověku v osobě Krista, který spojuje lidstvo s Bohem a povyšuje jej k Božímu životu a důstojnosti dětí Božích. Konkrétně se tak děje svatým přijímáním, v němž se nám Kristus daruje a my se tak stáváme Jím. Bohoslovec Jež zde tlumočí originální Scheebenovu nauku o eucharistii.⁷⁸ Podruhé se, již jako jezuita, odvolává na díla německého teologa ve svém pojednání „Milost posvěcující účasti na životě Božím“, otištěném na pokračování v *Časopise katolického duchovenstva* během roku 1911. Tentokrát jde o spisy *Die Herrlichkeiten* a druhý svazek dogmatické příručky. Autor na ně nejen odkazuje, nýbrž také cituje dvě pasáže textu v českém překladu. Chce zdůraznit, že milost je pramenem a kořenem věčného života, povýšení do božského, nadpřirozeného řádu. Milostí se člověk stává společníkem božských osob, je připuštěn do jejich společenství a vytváří s nimi přátelství, jež převyšuje všechna přátelství

⁷⁶ Srov. Carl FECKES, „Pozn. 10,“ in Matthias Joseph SCHEEBEN, *Handbuch der katholischen Dogmatik. 5. Buch. Erlösungslehre. 2. Halbband*, 2. vyd., ed. Carl Feckes, Freiburg im Breisgau: Herder, 1954, s. 482; „Pozn. 14,“ *tamtéž*, s. 494; René LAURENTIN, *Pojednání o Panně Marii*, Praha: Krystal OP, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 83–85.

⁷⁷ Narodil se v Kojetíně. Po absolvování olomoucké teologické fakulty se mu roku 1900 dostalo kněžského svěcení. Hned nato požádal o vstup do noviciátu k jezuitům na Velehradě. Svá studia si doplnil v Bratislavě a v Innsbrucku. Byl poslán na Karlovu univerzitu studovat klasickou filologii a filozofii jako přípravu na budoucí učitelské povolání. Zde získal i doktorát z teologie. Vedle výuky na arcibiskupském gymnáziu v Praze-Bubenči učil filozofii pražské bohoslovce. Jeho spisovatelské dílo zahrnuje spisy filozofické a teologické, přispíval do mnohých periodik, včetně ČKD. Zemřel vyčerpan prací na Velehradě. Srov. Jan PAVLÍK, *Vzpomínky na zemřelé jezuitu*, s. 153–156, také: <http://www.jesuit.cz/vzpominka.php?id=151>.

⁷⁸ Cyril JEŽ, „Bůh zřídlo přirozeného a nadpřirozeného života duše lidské,“ *Museum* 34, č. 3 (1899–1900): 98–100.

mezi lidmi. Scheebenovo jméno figuruje mezi jinými teology rovněž tehdy, když český autor pojednává o specifické přítomnosti Ducha svatého v omilostněném člověku, která je odlišná od inhabitace Otce a Syna v nás, „jako formy duše“.⁷⁹ Uvedené pojednání pater Jež později včlenil do své knihy *Osobní Bůh a náboženství* jako její jedenáctou a dvanáctou kapitolu.⁸⁰ Posledně zmíněný spis má být odpovědí na subjektivismus a agnosticismus dobové moderní filozofie, jež se snaží člověka učinit nezávislým na Bohu, a chce ukázat, že pravou hodnotu má náboženství vyznávající osobního Boha.⁸¹

6.5. Ježovým mladším kolegou v semináři byl **Matěj Pavlík** (1879–1942), pozdější pravoslavný biskup Gorazd, jenž se stal obětí heydrichiády.⁸² Ve svém článku „Tajemství“, uveřejněném v bohosloveckém periodiku *Museum*, uvedl citát z Scheebenova spisu *Die Mysterien*. V mladém muži rezonovala slova německého teologa o touze poznávat pravdu, touze, která se rozvíjí tím více, čím vznešenější a tajemnější je předmět poznávání. Člověka oslňuje krása a velikost poznávaného a činí jej tím šťastnějším, čím více poznává jeho bytí.⁸³

6.6. Dalším bohoslovcem na olomoucké teologické fakultě, který znal Scheebenův spis *Die Mysterien des Christentums*, byl **Alois Šebela**

⁷⁹ Cyrill JEŽ, „Milost posvěcující účastí na životě Božím,“ *ČKD* 52, č. 2 (1911): 121–127, zde 122; č. 3, s. 213–220, zde 219; č. 4, s. 325–332, zde 332; č. 5, s. 414–421, zde 420; č. 6, s. 508–514, zde 509.

⁸⁰ Cyrill JEŽ, *Osobní Bůh a náboženství*, Praha: Česká liga akademická, 1923.

⁸¹ Srov. *tamtéž*, s. [3–4].

⁸² Na svět přišel v Hrubé Vrbce u Hodonína. Olomouckou teologickou fakultu ukončil kněžským svěcením v roce 1902. Již tehdy se zajímal o myšlenky cyrilometodějství a slovanskou vzájemnost. Po celý život rozvíjel literární a překladatelskou činnost, redigoval různá periodika. Angažoval se ve spolkové činnosti, pracoval s psychiatricky nemocnými, za což byl oceněn církevním vyznamenáním. Po první světové válce zakusil zklamání nad situací v katolické církvi, a proto se podílel na vzniku nové Církve československé. Byl vysvěcen na biskupa pod jménem Gorazd. Nakonec se rozešel s příliš progresivním křídlem Karla Farského a připojil se k pravoslavné církvi. Roku 1929 byla ustavena Česká pravoslavná eparchie sídlící v Praze a pod Pavlíkovým vedením se postupně rozvíjela. V pravoslavném kostele sv. Cyrila a Metoděje se skrývali parašutisté, kteří spáchali atentát na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. Biskup Gorazd byl na základě rozsudku stanného soudu popraven. V roce 1987 došlo v rámci pravoslavné církve k jeho kanonizaci. Srov. Martin JINDRA, „Matěj Pavlík (biskup Gorazd, 1879–1942),“ <https://www.ustrcr.cz/uvod/odboj-a-perzekuce-krestanu-v-dobe-nacismu-a-komunismu/pravoslavna-cirkev/matej-pavlik-biskup-gorazd-1879-1942/> [13. 1. 2022]; Pavel MAREK, *Biskup Gorazd (Pavlík): Životní příběh hledání ideální církve pro 20. století*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019.

⁸³ Srov. Matěj PAVLÍK, „Tajemství,“ *Museum* 33, č. 3 (1898–1899): 188–191, zde 190.

(1880–1942).⁸⁴ S Matějem Pavlíkem jej pojily ještě další životní okolnosti, neboť byli oba vysvěceni na kněze dne 5. července 1902 a ve stejném roce 1942 obdrželi palmu mučednictví, Alois 12. února v Osvětimi a Matěj 14. září v Praze-Kobyliších. Oba dva patřili mezi aktivní členy literární jednoty olomouckých bohoslovců. Šebela se ve své přednášce „Jest theologie vědou?“ pronesené na sjezdu bohoslovců opírá mimo jiné o zmíněnou Scheebenovu knihu.⁸⁵

6.7. Absolvent a profesor bohoslovecké fakulty v Olomouci **Bedřich Vašek** (1882–1959) je znám nejvíce na poli křesťanské sociologie.⁸⁶ Jeho článek „Hnutí pro ‚přirozenou‘ mravouku v našem školství“ náleží do oblasti morální teologie, kterou po nějakou dobu také na uvedeném ústavu přednášel. Do tohoto přehledu zmíněnou publikaci zařazujeme proto, že autor se do jisté míry dotýká dogmatické teologie, když argumentuje ve prospěch křesťanské víry a mravouky ve výchově. Mezi jinými autoritami uvádí i třetí svazek Scheebenovy dogmatiky.⁸⁷

⁸⁴ Přišel na svět v obci Ruprechtov na Vyškovsku. Studoval teologickou fakultu v Olomouci, kde na sebe upozornil svými teologickými znalostmi a publikační činností v časopise *Museum*. Kněžského svěcení se mu dostalo roku 1902. Působil na různých místech arcidiecéze – ve Slezsku, Moravské Ostravě, Kroměříži. Získal aprobaci učitelství na středních školách, byl politicky a veřejně činný, mj. mezi dělnictvem. Během první světové války zastával funkci polního kuráta na italské frontě. Za protektorátu byl zatčen a zemřel v Osvětimi. V roce 1948 byla jemu a spolumučedníkům-kněžím odhalena v Kroměříži pamětní deska. Srov. Jan LARISCH, *P. Alois Šebela: Kněz mnoha funkcí a rolí, čestný kanovník a mučedník*, Olomouc: Biskupství olomoucké, 2022.

⁸⁵ Alois ŠEBELA, „Jest theologie vědou?“, *Museum* 35 (1900–1901): 55–61, zde 57 a 59.

⁸⁶ Narodil se v Házovicích u Rožnova pod Radhoštěm. Na kněze byl vysvěcen roku 1906. V roce 1914 získal doktorát z teologie. Po první světové válce podnikl několik cest po Evropě i do Spojených států amerických, kde se seznamoval s dobovými směry křesťanské sociologie. Roku 1922 se v daném oboru habilitoval a v roce 1928 se stal řádným profesorem. Vedle uvedeného oboru vyučoval v Olomouci také morální teologii, a to do roku 1950, kdy byla tamní fakulta zrušena. Aktivně se angažoval ve spolkovém životě, publikoval a propagoval sociální učení církve. Srov. Jan LARISCH, *Budovatelé katolické akce v olomoucké arcidiecézi v 1. polovině 20. století: Bedřich Vašek a Josef Kraft*, Olomouc: Matica cyrilometodějská, 2020, s. 11–50; Zdeněk R. NEŠPOR, „Vašek Bedřich“, in *Slovník českých sociologů*, ed. Zdeněk R. Nešpor a kol., Praha: Academia, 2013, s. 437–440.

⁸⁷ Bedřich VAŠEK, „Hnutí pro ‚přirozenou‘ mravouku v našem školství“, *Vychovatelské listy* 15, č. 10 (1915): 313–328.

7. BOHOSLOVEC A KNĚŽÍ BRNĚNSKÉ DIECÉZE

7.1. O nejstarším autorovi se nám příliš nepodařilo zjistit. **Josef J. Hrubý**, katecheta ve Slavkově,⁸⁸ přispěl v roce 1880 dvěma hesly do druhého dílu *Česko-německého slovníku zvláště grammaticko-fraseologického*, který vydal František Štěpán Kott. U pojmu „perichoresa“, který se vztahuje jak na vnitřní život Nejsvětější Trojice, tak na její přítomnost ve stvoření, se katecheta odvolává na první svazek Scheebenovy dogmatiky. Z téhož svazku čerpá katecheta i v případě hesla „poznání“, konkrétně v části o trojím poznání v Bohu.⁸⁹

7.2. Vynikající filozof a teolog, profesor na bohosloveckém učilišti v Brně **Josef Pospíšil** (1845–1926)⁹⁰ prokazuje znalost Scheebenova dogmatickoteologického díla v obou svých velkých pracích. První je monumentální dílo o dvou částech *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského*. Odkaz na první svazek *Handbuch* se objevuje ve druhé části, *Kosmologii*, konkrétně u tématu poměru mezi stvořením a Bohem, kde se hovoří rovněž o vzorové příčině stvořeného světa.⁹¹ Druhý Pospíšilův úctyhodný, ač nedokončený počin představuje jeho *Katolická věrouka*. V jejím třetím díle o Bohu Stvořiteli nalézáme několik odkazů na druhý a třetí svazek

⁸⁸ Autor byl v roce 1878 katechetou při měšťanské škole ve Slavkově na Moravě. Srov. *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický. Díl 1. (A–M)*, ed. František Štěpán Kott, Praha: Knihovna Josefa Koláře, 1878, s. [XIII].

⁸⁹ Hý (Josef J. Hrubý), „Perichoresa,“ in *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický. Díl 2. (N–P)*, ed. František Štěpán Kott, Praha: František Šimáček, 1880, s. 532; Hý (Josef J. Hrubý), „Poznání,“ *tamtéž*, s. 862.

⁹⁰ Podle stále se opakujících údajů v různých nekrolozích se měl narodit v Oslavičce u Velkého Meziříčí. Matriční údaj (srov. MZA Brno, matrika Velké Meziříčí, sign. 16451, s. 43) měl přijít na svět v hájence v panské oboře mezi Velkým Meziříčím a Dolními Heřmanicemi, a to dne 6. 5. 1845. Srov. Vladimír Zeman, *Boží spolupůsobení a lidská svoboda v díle Josefa Pospíšila*, Slavkovice: Nákl. vlastní, 2020, s. 106.

Pospíšil vstoupil do brněnského alumnátu a knězem se stal roku 1870. Záhy začal jako velmi nadaný student frekventovat vídeňské Frintaneum. Ještě před ukončením studií byl povolán jako profesor dogmatiky a fundamentální teologie do brněnského alumnátu, kde vedl také přednášky z filozofie, mimochodem částečně také v češtině. V roce 1886 byl jmenován rektorem a zmíněné předměty přednášel spolu s řízením semináře až do roku 1894. Ani po jmenování sídelním kanovníkem neztratil kontakt se studenty. Proslavil se svými díly v oblasti filozofie a dogmatiky. Srov. Antonín Podlaha, „Úmrtí – Msgr. Dr. Josef Pospíšil,“ *ČKD* 68, č. 1 (1927): 56–58; Pospíšil, *Různé podoby*, s. 298–305.

⁹¹ Josef Pospíšil, *Filosofie podle zásad sv. Tomáše Akvinského. Část 2. Kosmologie*, Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1897, s. 718.

Scheebenovy dogmatické příručky: nejprve u problematiky čarodějnic-tví v raném novověku, dále ve věci evoluční nauky o vzniku člověka, jež podle českého teologa a filosofa odporuje Písmu i přírodovědě, a nakonec o povznesení nerozumného tvorstva skrze Krista, jeho Hlavu.⁹²

7.3. Za brněnskou diecézi nám zbývá jmenovat dva mladé auto-ry – jednoho bohoslovce a druhého mladého kněze. **Josef Kratochvíl** (1876–1968) později získal doktorát z církevního práva a z teologie v Římě a za komunistického režimu zastupoval internovaného brněnského biskupa Karla Skoupého.⁹³ Na závěr svých bohosloveckých studií byla jeho vítězná práce nazvaná „Inspirace Písma svatého“ otištěna v periodiku *Museum*. Scheebenovo jméno se zde objevuje, nicméně citace je označena nedohledatelným údajem.⁹⁴

7.4. Mladší Kratochvílův kolega z alumnátu, pozdější básník a spisovatel **Jakub Deml** (1878–1961)⁹⁵ věnoval svou první knihu *Slovo k Otčenáši Františka Bílka* památce Františka Sušila. V roce 1904 ještě působil jako kněz v Kučerově u Vyškova. Zmíněný literát uvádí v připomenuté publikaci citát z nejmenovaného Scheebenova díla o nadpřirozených Božích dílech, které nám zjevuje Bůh a která hlásají Boží dobrotu a moc vyšším způsobem než ta přirozená.⁹⁶

⁹² Josef POSPÍŠIL, *Katolická věrouka. Díl III. O Bohu Stvořiteli*, Velehrad: Cyrilo-Methodějský tiskový spolek, 1923, s. 385, 403, 554.

⁹³ Přišel na svět v Oslavicích u Velkého Meziříčí. Absolvoval bohosloví v Brně a roku 1900 dosáhl kněžského svěcení. Po dalších studiích v Římě obdržel roku 1914 doktorát z teologie a kanonického práva. Vykonával funkci biskupského kancléře. Za nacistické okupace byl vězněn. Od roku 1953 až do své smrti zastával funkci kapitulního vikáře místo internovaného biskupa Karla Skoupého. Srov. „Msgre ThDr. JUDr. Josef Kratochvíl,“ https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=15180 [15. 1. 2022].

⁹⁴ Josef KRATOCHVÍL, „Inspirace Písma svatého,“ *Museum* 35 (1900–1901): 22–30, 77–84, 128–131, 198–235, zde 27.

⁹⁵ Narodil se v Tasově nedaleko Velkého Meziříčí. Vstoupil do brněnského semináře a roku 1902 obdržel kněžské svěcení. Po pěti letech z kněžské služby odešel a věnoval se spisovatelské a básnické činnosti. Srov. Jiří HANUŠ, *Malý slovník osobností českého katolicismu 20. století s antologií textů*, Brno: CDK, 2005, s. 29.

⁹⁶ Jakub DEML, *Slovo k Otčenáši Františka Bílka*, Prostějov: Nový Život, 1904, s. 16. K Demlově knižní prvotině srov. Martin CYRIL PUTNA, *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918*, Praha: Torst, 1998, s. 438–439.

8. SHRNUTÍ VÝZKUMU O VZTAHU SCHEEBENOVA DÍLA A ČESKÉ KATOLICKÉ TEOLOGIE V LETECH 1861–1918

Ještě předtím, než vstoupíme na pole určité systematizace a vyhodnocení Scheebenova díla v oblasti české katolické teologie daného období, si dovolueme podotknout, že naše studie přinesla také určitá upřesnění z hlediska dějin tohoto oboru u nás. V první řadě se jedná o upřesnění místa a data narození J. Pospíšila. Dále je to doplnění přehledu publikací spadajících do oblasti dějin české katolické trinitologie a pneumatologie, kde prozatím nebylo uváděno rozsáhlé slovníkové heslo F. Kordače „ad intra – ad extra“.

Předchozí části studie měly nálezový charakter, což s sebou nese předložení značně rozsáhlé dokumentace ohledně citací dogmatickoteologického díla kolínského profesora ze strany českých teologů ve výše vymezeném období. Zároveň jsme se snažili stručně představit jednotlivé autory, což je třeba chápat jako sekundární a kontextuální rámec této studie, a zejména to, jaké Scheebenovy spisy v jejich dílech nacházely ohlas, včetně témat, která je oslovovala. Nyní se pokusíme vyvodit obecnější závěry, které by měly odpovědět mimo jiné i na otázku, jak rozšířená a jak hluboká byla znalost Scheebenova dogmatickoteologického díla v českých zemích v období 1861–1918.

Dogmatik M. J. Scheeben coby významný protagonista tak zvané obnovené německé teologie býval uváděn v naučných slovnících, přehledových publikacích, různých periodických a učebnicích, mezi jejichž čtenáře patřil jak klérus, tak laici. Taktéž informace o vydání jeho spisů se k českým čtenářům dostávaly velmi záhy. V uvedeném období jsme dokázali identifikovat bezmála tři desítky autorů, kteří ve svých textech z oblasti dogmatické teologie a spirituality odkazovali na německého teologa. Všichni patřili mezi klérus, diecézní nebo řeholní, a to včetně adeptů kněžské služby. Určitou vypovídací hodnotu má využití Scheebenova textu *Die Mysterien des Christentums* třemi bohoslovci olomouckého semináře. Mezi autory, kteří znali některé ze Scheebenových spisů, byli jak kněží působící ve farnostech, tak především desítky profesorů vyučujících na teologických fakultách a v biskupských seminářích. Odkazy na díla německého teologa se také objevovaly v periodických nejružnějšího charakteru: se zaměřením pro kněze (*Časopis katolického duchovenstva*, *Museum českomoravských bohoslovců*, *Rádce duchovní*, *Věstník katolického duchovenstva*, *Sursum*), populárnějšího i jiného zaměření (týdeník *Čech*,

Hlídka, *Naše doba*, *Vychovatelské listy*, *Vlast*) a dokonce i v revue *Volná škola*,⁹⁷ která nebyla vůči katolicismu právě přívětivá. Z řečeného lze vyvodit, že **v našich zemích panovalo ve zkoumaném období poměrně široké povědomí o německém velikánovi devatenáctého století**. Hloubka znalosti Scheebenových spisů byla ovšem u jednotlivých autorů výrazně odlišná. Známy teolog se leckdy cituje pouze tak říkajíc „z druhé ruky“, aby tak pisatelův výtvar nabyl na zdání rozhledu, odbornosti a autority.

Nyní propojíme naše závěry s tématy, která rozčleníme podle traktátů manualistické teologie z předminulého století. Pro úplnost připomínáme také látku náležející spíše do **fundamentální teologie**, totiž teologickou gnozeologii, kterou kolínský profesor zahrnul do prvního svazku dogmatiky a *Die Mysterien*. Přínosy německého myslitele v této oblasti využívali J. Hrubý, M. Pavlík a A. Šebela. **Trinitární témata**, spadající do traktátu *De Deo uno* a *De Deo trino*, jsou zastoupena v české teologické tvorbě poměrně často. Jako velkého znalce prvního svazku Scheebenovy dogmatiky si dovolueme označit profesora F. Kordače. Téma **vztahu Boha a stvoření**, včetně otázky hříchu a dědičné viny, které by odpovídalo traktátu *De Deo Creatore*, rovněž patřilo mezi často využívané inspirace, zejména u autorů jako A. Lenz, J. Oliva, A. Brychta, A. Štancl, A. Špaldák a J. Pospíšil. Konstatování, že **christologie**, až na jednu výjimku, nepředstavovala pro naše předchůdce významné téma, vyznívá poněkud překvapivě i pro nás samotné. Mnohem výraznější byl vliv Scheebenovy **mariologie**, která zaujímá v jeho dogmatice důležité místo. Na jeho myšlenky se odvolávali například jezuité F. Žák a J. Černý, dále také profesor J. L. Sýkora.

Posledně jmenovaný se zdá být největším znalcem Scheebenova myšlenkového odkazu, protože jeho dílo využíval v oblasti trojiční teologie, christologie, mariologie, eucharistické nauky a také exegeze, přičemž čerpal snad ze všech svazků dogmatiky německého klasika. K němu lze přiřadit další velmi pozorné čtenáře Scheebenova literárního odkazu, tedy C. Ježe v oblasti eucharistické nauky a F. Kordače v tehdy se rodící eklesiologii.

Značný zájem projevovali čeští autoři také o problematiku **působení Ducha svatého a nauky o milosti**, což by z dnešního hlediska spadalo rovněž do oblasti teologické antropologie a spirituality. V dané souvis-

⁹⁷ „Poturčenci horší Turka,“ *Volná škola: Pedagogická revue pro širší veřejnost* 1907–1908, č. 9, s. 143. Ohledně závaznosti jednoroční zповědi.

losti by měli být zmíněni jezuita C. Jež, profesor V. Šanda a dvojice kněží J. Strnad a F. Kašpar.

Jak vidno, Scheebenův vliv na českou teologickou reflexi ve zkoumaném období byl značný, ba masivní, komplexní a tematicky mnohovrstevný. Jednalo se o inovativní myšlenkový proud, který silně přitahoval pozornost mnoha českých teologů. Nejatraktivnější bylo patrně to, jak Scheeben usiloval o propojování dogmatiky a duchovního života. Dogmatika tak přestávala být tajemnou doktrínou, kterou je třeba zachovávat bez hlubšího porozumění, a stávala se moudrostí života, po čemž opravdu věřící teolog nemůže netoužit.

**Matthias Joseph Scheeben and Czech Catholic Theology:
General Introduction and the Period 1861–1918**

Keywords: M. J. Scheeben; Czech Catholic Theology; Dogmatic Theology; Spirituality

Abstract: The study aims to clarify how widespread and to what depth Scheeben's dogmatic-theologian legacy affected Czech Catholic Theologians between the years 1861 and 1918. The research indicates that there was a wide awareness of both the person and the work of the German Professor among clergy as well as laity. We name nearly thirty authors who quoted Scheeben's books. The accentuated themes were Trinitarian Theology, Mariology, the relationship between God and the creation, and the Holy Spirit and grace.

Mgr. Bc. Veronika Řeháková, Ph.D.
TF JU
Kněžská 8
37001 České Budějovice
rehakova@tf.jcu.cz